

Принцип рівності громадян перед законом і судом

В. Городовенко

голова Апеляційного суду Запорізької області,
кандидат юридичних наук

Принцип рівності громадян перед законом і судом є одним з основних в українській правовій системі. Автор аналізує базові елементи процесуальної рівності в національному законодавстві та подає своє бачення її практичних аспектів.

Ключові слова: *принцип рівності, верховенство права, учасники судового процесу, доступ до правосуддя.*

Судова реформа, що триває в Україні, актуалізує питання визначення принципів судової влади. Однією з найважливіших засад відправлення правосуддя є рівність особи перед законом і судом. Західна процесуальна доктрина щодо принципу рівності може бути узагальнено виражена у відомому висловлюванні В. Хабшайда на Міжнародному конгресі з процесуального права, який проходив у м. Гента в 1977 році: «Світ, у якому ми живемо, завжди був і буде недосконалим. Тому нам ніколи не вдасться створити таке правосуддя, рішення якого завжди відповідали б матеріальній істині. Але нам під силу гарантувати кожному громадянину, що в суді з ним поводитимуться, поважаючи його гідність і дотримуючись принципу справедливості, а з обома сторонами будуть поводитися, як з юридично рівними особами. У сторін мають бути рівні можливості та рівні шанси. Під час судового розгляду має домінувати принцип «рівності озброєності»¹.

Як зазначає В. Пучинський, правова доктрина англо-американської правової сім'ї «традиційно розглядає рівність сторін цивільного процесу як аксіому, що не потребує доведення». Згідно з 14-ю поправкою до Конституції США всі мають рівний захист перед законом. На будівлі Верховного Суду США у Вашингтоні написано: «Рівне правосуддя відповідно до права». Будь-які суб'єкти мають рівні можливості судового захисту своїх інтересів².

Принцип рівності перед судом є основою сучасної концепції справедливого правосуддя. Для кожної людини у правовій державі насамперед важливо мати доступ до правосуддя і можливість вільно, швидко, безперешкодно реалізувати право на судовий захист незалежно від належності до певної соціальної групи або інших персональних характеристик особи. Справедливо зазначають

¹ *Habscheid W. J. Les principes fondamentaux du droit judiciaire prive / W. J. Habscheid // Towards a Justice with a human face: The first international Congress on the Law of Civil Procedure. Antwerpen, 1978. — p. 48.*

² *Пучинский В. К. Гражданский процесс зарубежных стран / Под ред. В. В. Безбаха. — М.: Зерцало, 2008. — С. 126; 62; Гражданский процесс зарубежных стран: Учеб. пособие / Под ред. А. Г. Давтяна. — М.: Городец, 2008. — С. 248.*

Д. Фурсов та І. Харламова, що рівність сторін є обов'язковою складовою універсального принципу, який має назву «право на суд»¹.

Засада рівності перед законом і судом досліджується в різних аспектах. Найчастіше це загальнотеоретичні розробки², роботи з конституційного³ і процесуального права⁴. Законодавство України про судоустрій традиційно закріплює принцип рівності осіб перед законом і судом. Не став винятком і новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року (далі — Закон)⁵. Отже, перед нами постає завдання вивчити зміст і елементи цього принципу в його міждисциплінарному значенні, що охоплює декілька галузей права, точніше, — процесуальні, та віднайти ті спільні моменти, які дозволяють вченим відносити рівність перед законом і судом до галузі «судового права»⁶.

У Бангалорських принципах поведінки суддів від 27 липня 2006 року принцип рівності тлумачиться як забезпечення рівного ставлення до всіх сторін судового засідання, що має першочергове значення для належного виконання суддею своїх обов'язків⁷. У цьому аспекті не можна не згадати Кодекс професійної етики судді, затверджений рішенням V з'їзду суддів України від 24 жовтня 2002 року (далі — Кодекс), у статті 7 якого зазначається, що суддя повинен здійснювати судочинство в межах та в порядку, визначених процесуальним законом, і виявляти при цьому тактовність, увічливість, витримку й повагу до учасників судового процесу та інших осіб. За статтею 9 Кодексу суддя під час здійснення правосуддя не повинен допускати проявів учасниками процесу чи іншими особами неповаги до людини за ознаками раси, статі, національності, релігії, політичних поглядів, соціально-економічного становища, фізичних вад тощо⁸. Закон закріпив нормативну силу положень Кодексу (стаття 56), окрім того, підпунктом 2 пункту 4 статті 54 Закону встановлено, що одним із обов'язків суддів є дотримання правил суддівської етики. Безсумнівно, таке рішення законодавця сприятиме зміцненню гарантій рівності громадян перед законом і судом.

¹ Фурсов Д. А., Харламова І. В. Теория правосудия в трехтомном изложении по гражданским делам / Д. А. Фурсов, И. В. Харламова. — Том второй: Гражданское судопроизводство как форма отправления правосудия. — М.: Статут, 2009. — С. 95.

² Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): Монографія / С. П. Погребняк. — Х.: Право. — С. 74–101.

³ Полховська І. К. Конституційний принцип рівності людини і громадянина в Україні: Монографія / І. К. Полховська. — Полтава: Полтавський літератор, 2009. — 200 с.

⁴ Фурсов Д. А., Харламова І. В. Теория правосудия в трехтомном изложении по гражданским делам / Д. А. Фурсов, И. В. Харламова. — Том второй: Гражданское судопроизводство как форма отправления правосудия. — М.: Статут, 2009. — С. 95.

⁵ Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. № 2453-VI // Офіційний вісник України від 30.07.2010.

⁶ Мурадян Э. М. Судебное право / Э. М. Мурадян — СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2007. — 575 с.

⁷ Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 р. // Міжнародні стандарти незалежності суддів: Зб. документів. — К.: Поліграф-Експрес, 2008. — С. 28–34.

⁸ Кодекс професійної етики суддів, затверджений на V з'їзді суддів України 24.10.2002 р. // Коментар до Закону «Про судоустрій України» / За заг. ред. В. Т. Маляренка. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — С. 452–454.

Європейський суд з прав людини досить часто посилається на принцип рівності перед законом і судом у своїх рішеннях. Засади рівності сторін та змагальності у судовому процесі виведені ним із принципу верховенства права, якому підпорядкована вся Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини 1950 року. Сам принцип верховенства права впливає із статутних документів Ради Європи¹.

Конституція України встановлює засади рівності осіб перед законом і судом. Відповідно до статті 24 Основного Закону громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Статтею 26 Конституції України встановлено, що іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України².

Останню правову позицію підтвердив Конституційний Суд України. У Рішенні від 25 грудня 1997 року № 9-зп у справі за зверненням жителів міста Жовті Води Суд зазначив, що «юрисдикція судів, тобто їх повноваження вирішувати спори про право та інші правові питання, поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не може відмовити в правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено чи створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав і свобод»³.

Конституція України серед основних засад судочинства визначає також рівність усіх учасників процесу перед законом і судом (пункт 2 частини третьої статті 129).

Відповідно до статті 9 Закону правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від

¹ *Туманова Л. В.* Право на справедливое судебное разбирательство по новому ГПК РФ / Л. В. Туманова // Новеллы гражданского процессуального права: Материалы научно-практической конференции, посвященной 80-летию М. С. Шакаряна. — М., 2004. — С. 8; *Нула Моул, Катарина Харби, Л. Б. Алексеева.* Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 6: Право на справедливое судебное разбирательство. Прецеденты и комментарии / Нула Моул, Катарина Харби, Л. Б. Алексеева — М.: Российская академия правосудия, 2001. — С. 35–36; *Де Сальвиа М.* Прецеденты Европейского Суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. / Де Сальвиа М. — СПб.: Юрид. центр Пресс. — 2004. — С. 421.

² Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

³ Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 року № 9-зп у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) // Офіційний вісник України. — 1998. — № 1. — Стр. 169.

раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак. Засада рівності закріплюється також у процесуальному законодавстві. Майже тотожна за змістом норма щодо рівності громадян перед законом і судом містилася і у статті 7 Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року.

Стаття 10 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України) встановлює принцип рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом. Зазначається, що не може бути привілеїв чи обмежень прав учасників адміністративного процесу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Проте під час аналізу статей 10 і 71 КАС України вбачається певна суперечність, яка полягає у такому. З одного боку, всі учасники адміністративного процесу є рівними, однак частиною другою статті 71 КАС України встановлено, що в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову. Оскільки завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, то основною категорією спорів все ж таки є оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень. Тому фактично загальним є правило, що тягар доказування правомірності своїх рішень, дій чи бездіяльності покладається на суб'єкта владних повноважень — відповідача. Отже, принцип рівності у таких випадках не застосовується, що зумовлено завданнями цього виду судочинства, яке полягає у підвищеному режимі захисту громадянина, який оскаржує рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень.

Відповідно до статті 4² Господарського процесуального кодексу України правосуддя у господарських судах здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом. Стаття 16 Кримінально-процесуального кодексу України встановлює принцип здійснення правосуддя на засадах рівності громадян перед законом і судом. Доречно звернути увагу на різницю у формулюванні наведеного принципу в адміністративному процесі у порівнянні з господарським і кримінальним судочинством. Це свідчить про те, що принцип рівності перед законом і судом поширюється на всі стадії процесу.

Як справедливо зазначає І. Полховська, сутність рівності громадян перед судом полягає в безперешкодному доступі громадян до правосуддя незалежно від їх соціального чи майнового стану. Дія цього принципу поширюється на всі органи судової влади, а також на всі без винятку інстанції. Нікого не може бути позбавлено права на розгляд його справи у суді, до підсудності якого вона віднесе-

на процесуальним законом¹. Аналіз чинного законодавства дозволяє резюмувати, що існують такі аспекти рівності, які виявляються у царині судочинства: 1) рівність осіб перед законом і судом; 2) процесуальна рівність сторін, що вбачається у рівних можливостях щодо представлення власної правової позиції перед судом під час розгляду справи по суті.

Принциповим є з'ясування співвідношення понять «рівність перед законом» і «рівність перед судом». З цього приводу М. Бондар слушно зауважує, що за очевидної нормативної єдності вимог рівності перед законом, з одного боку, і рівності перед судом — з іншого, це відносно самостійні конституційно-правові імперативи. Зовні відмінності між ними виявляються вже у тому, що рівність громадян перед законом — поняття ширше, ніж їх рівність перед судом, оскільки перший принцип характеризує правове положення громадян в усіх галузях життя суспільства, а другий стосується лише сфери здійснення правосуддя².

Рівність перед судом фактично дорівнює рівності сторін у справі, яка означає наділення їх рівними правами та рівними обов'язками щодо участі у провадженні та відстоюванні своєї позиції. Р. Куйбіда і О. Банчук з цього приводу зазначають, що рівність прав (обов'язків) не обов'язково означає, що вони мають бути однаковими, вона полягає в тому, що кожна із сторін наділена правами і має обов'язки, адекватні правам і обов'язкам іншої сторони³. Це означає, що сторони рівні у можливості користуватися процесуальними правами, що визначаються лише їх процесуальним статусом: цивільний позивач, цивільний відповідач, підсудний, потерпілий тощо. Ніхто з них не має жодних переваг і не зазнає будь-яких обмежень, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних та інших ознак. У судовому процесі всім особам, які виступають сторонами у справі, надаються рівні права, на них покладаються аналогічні обов'язки, передбачені процесуальним законодавством.

Під рівністю громадян перед судом слід також розуміти те, що всі вони несуть відповідальність перед судами, які належать до єдиної судової системи, не маючи при цьому жодних переваг і не зазнаючи будь-яких обмежень. Однак закон, ураховуючи, що громадяни фактично нерівні (оскільки вони можуть бути неповнолітніми, фізично чи психічно хворими або особами, які не можуть оплатити послуги адвоката тощо), передбачає механізми, що дозволяють таким громадянам стати процесуально рівними, тобто повністю реалізувати свої права. Так, особі, яка не володіє мовою судочинства, обов'язково надається перекладач, неповнолітньому підсудному — захисник.

У адміністративному процесі принцип рівності має ряд особливостей, зумовлених природою цього виду судочинства. Враховуючи суб'єктний склад пра-

¹ Полховська І. К. Конституційний принцип рівності людини і громадянина в Україні: Монографія. / І. К. Полховська. — Полтава: Полтавський літератор, 2009. — С. 35.

² Бондарь Н. С. Гражданин и публичная власть: Конституционное обеспечение прав и свобод в местном самоуправлении: Учеб. пособие / Н. С. Бондарь. — М.: Издат. дом. Городец, 2004. — С. 151–153.

³ Банчук О. А., Куйбіда О. Р. Вимоги статті 6 Конвенції про захист прав і основних свобод до процедури здійснення судочинства / О. А. Банчук, О. Р. Куйбіда — К.: ІКЦ «Леста», 2005. — С. 135.

вовідносин, спори в яких розглядає адміністративний суд (органи виконавчої влади — громадянин) і які зумовлюють певну нерівність позивача і відповідача у публічних матеріально-правових відносинах, суд посідає більш активну позицію в судовому розгляді. В адміністративному судочинстві суддя не просто відіграє роль арбітра, а й має вживати всіх заходів щодо вирівнювання процесуальних позицій сторін з метою забезпечення їх реальної рівності перед законом і судом. При цьому тягар доказування має бути покладено на відповідача, що означає звільнення позивача від доказування протиправності, незаконності акта, який оскаржується. Обов'язком позивача є доказування факту порушення його прав чи інтересів, настання реальної загрози для його прав чи інтересів, зазначення реальної або можливої шкоди. Адміністративний суд зобов'язаний охороняти права учасників судового адміністративного процесу, пояснювати сторонам та іншим суб'єктам їхні процесуальні права та обов'язки, попереджати про наслідки їх неналежного виконання чи зловживання цими правами.

За обмеження у процесуальних правах залежно від расової і національної ознак встановлено кримінальну відповідальність (стаття 161 Кримінального кодексу України). Диспозиція частини другої статті 161 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності або образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, вчинені службовою особою. Посадовці органів судової влади належать саме до такої категорії осіб, а отже, мають нести кримінальну відповідальність саме за частиною другою статті 161 Кримінального кодексу України при порушенні рівності особи перед законом і судом.

На думку М. Бондаря, в узагальненому вигляді нормативний зміст принципу рівності перед судом можна звести до: а) існування єдиної, однакової для всіх судової системи, яка забезпечує кожній людині, незалежно від походження, майнового чи посадового стану чи будь-яких інших обставин, справедливий і привселюдний розгляд справи компетентним, незалежним судом; б) рівного для всіх застосування норм конституційного, цивільного, кримінального та інших галузей законодавства в процесі вирішення судового спору; в) процесуальної рівності сторін у судовому засіданні, коли права та обов'язки осіб, які беруть у ньому участь, визначаються лише процесуальним положенням (обвинуваченого, потерпілого, позивача, відповідача тощо), а не будь-якими іншими обставинами (особистого, майнового, політичного чи іншого характеру)¹.

Рівність перед судом не може існувати без рівності перед законом, оскільки суд повинен діяти на основі законодавства, яке не містить переваг чи обмежень з огляду на певні ознаки особи. Як справедливо підкреслює І. Полховська,

¹ Бондарь Н. С. Гражданин и публичная власть: Конституционное обеспечение прав и свобод в местном самоуправлении: Учеб. пособие / Н. С. Бондарь. — М.: Издат. дом. Городец, 2004. — С. 153.

рівність перед законом і судом — базовий принцип не лише конституційного права, а й кримінального, цивільного, адміністративного, всіх інших галузей права¹. Водночас застосування цього принципу має вихідне значення для реалізації засади рівності громадян перед судом, оскільки суди України застосовують єдину нормативно-правову базу для розгляду та вирішення аналогічних ситуацій до будь-яких суб'єктів правовідносин без будь-яких винятків і обмежень.

Сучасна юстиція демонструє приклади застосування принципу рівності на практиці, коли до юридичної, зокрема кримінальної відповідальності, притягаються найвищі посадові особи держави, а не тільки пересічні громадяни. Відповідну тенденцію зараз можна чітко простежити в Україні. Йдеться про справу колишнього судді Львівського апеляційного адміністративного суду І. Зварича, численні випадки притягнення до кримінальної відповідальності суддів, які порушили закон, порушення кримінальної справи проти экс-Президента України Л. Кучми, засудження экс-депутата В. Лозинського, висунення численних обвинувачень урядовцям, які кілька років тому посідали відповідальні державні посади (справа экс-міністра внутрішніх справ Ю. Луценка, справи экс-урядовців І. Діденка та А. Макаренка та ряд інших)². Звичайно, крапки у всіх цих справах повинен суд, який має дати остаточні відповіді на запитання про винуватість або невинуватість певних осіб. Однак сам факт притягнення до відповідальності осіб, які на момент порушення кримінальної справи перебували на відповідальних державних посадах, користувалися посадовою недоторканністю, свідчить про те, що закон суворий, але він застосовується однаково до всіх осіб, які його порушили. І немає винятків для «недоторканної» касти привілейованих посадовців — якщо хтось із них скоїв кримінально каране діяння, то мусить нести встановлену законом відповідальність. Звісно, прецеденти кримінального переслідування, особливо стосовно опозиційних політиків, можуть бути свідченням дещо іншої тенденції, яка має мало спільного з правом, а полягає у політичній площині, проте ми не будемо давати таких оцінок. Адже будь-які оцінки до винесення судового рішення у справі є некоректними з огляду на непорушний принцип незалежності суддів. Однак мало хто зможе спростувати той факт, що ще п'ять-сім років тому випадки притягнення посадових осіб найвищого державного рангу до відповідальності були нечисленими, більш того, скоріше, винятковими. Сьогодні ж принцип рівності перед законом і судом набуває конкретного, змістовного наповнення.

Слід відмітити, що ця тенденція є загальноєвропейською. У Європі останнім часом відбулося декілька дуже гучних процесів над экс-президентами країн. Так, Тель-Авівський окружний суд засудив до семи років ув'язнення і двох років умовно экс-президента Ізраїлю М. Кацава, визнавши його винним у декількох сексуальних злочинах. В історії цієї країни М. Кацав став першим політиком, який потрапив за ґрати. Суд над экс-президентом тривав майже два роки, було дове-

¹ Полховська І. К. Конституційний принцип рівності людини і громадянина в Україні: Монографія / І. К. Полховська. — Полтава: Полтавський літератор, 2009. — С. 37.

² У Пшонки заповняють, що справи і арешти опозиціонерів законні // Українська правда. — 12.01.2011. — [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2011/01/12/5775462/>. — Заголовок з екрану.

дено два епізоди сексуальних домагань щодо підлеглих, а також два зґвалтування, вчинені ще у 90-х роках минулого століття. Прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньяху, коментуючи вирок суду, зазначив, що судова система країни показала, що нею можна пишатися, канонізувавши простий принцип: перед законом усі рівні¹.

У 2010 році ще декілька глав країн стали об'єктами судового переслідування. Так, до довічного ув'язнення було засуджено аргентинського лідера Х. Віделу, а экс-глави Уругваю, Тайваню отримали 30 і 19 років ув'язнення відповідно. Але у цих випадках йшлося про вчинення державних злочинів і масштабних злочинів проти людства².

У Європі нині триває суд над Ж. Шираком, экс-президентом Франції, якого звинувачують у корупції й розтраті державних коштів. У разі якщо його вину буде доведено, 78-річному політику загрожує до 10 років ув'язнення і сплата великого штрафу в кілька сотень тисяч євро. Паризький суд об'єднав дві справи з обвинувачення экс-президента, порушені у 1995 і 1998 роках. Стосовно першої слідство намагається довести причетність экс-президента до створення в 1990–1994 роках семи робочих місць для функціонерів партії Ж. Ширака «Об'єднання на підтримку республіки» (RPR). У цій справі экс-президент залишився єдиним обвинувачуваним, вироки його спільникам було винесено ще у 2004 році. Тоді до 14 місяців ув'язнення умовно було засуджено нинішнього главу французького МЗС А. Жюппе. Під час президентської кампанії 1995 року він очолював фінансове управління паризької мерії та одночасно був генсеком «Об'єднання на підтримку республіки». Зокрема, було доведено епізоди фінансування з міського бюджету агітаторів від RPR на користь Ж. Ширака. У рамках другої, так званої паризької справи, Ж. Ширак звинувачується в причетності до підписання 21 фіктивного трудового контракту в 1992–1995 роках. Найкращі адвокати країни роблять все можливе, щоб врятувати високопоставленого клієнта від осуду та приниження. Проте поки що їм вдалося лише відкласти гучний процес³.

Підсумовуючи викладене, можна відмітити таке. Принцип рівності осіб перед законом і судом впливає з конституційних положень щодо рівності конституційних прав і свобод, рівності кожного перед законом, рівності прав іноземців і осіб без громадянства з правами громадян, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України (статті 24, 26 Конституції України). Зміст цього принципу розкривається в таких елементах: а) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак; б) рівність процесуальних прав щодо доведення своєї правової позиції перед судом, а також рівність обов'язків, які впливають із процесуального законо-

¹ Моше-проказник // Корреспондент. — 25 марта 2011 г. — С. 7.

² Там само.

³ Коваль О. Шираку готують долю Піночета? // «Дзеркало тижня. Україна». — № 9. — 11 березня 2011. — С. 8.

давства; в) застосування судом матеріального і процесуального закону однаково для всіх незалежно від правового і соціального статусу особи, фактичних і юридичних обставин справи; г) існування єдиної для всіх судової системи, яка передбачає можливості розгляду справи по суті, а також оскарження рішення у справі у вищих судах.

Городовенко В. В. Принцип равенства граждан перед законом и судом.

Принцип равенства граждан перед законом и судом является одним из основных в украинской правовой системе. Автор анализирует базовые элементы процессуального равенства в национальном законодательстве и представляет свое видение его практических аспектов.

Ключевые слова: принцип равенства, верховенство права, участники судебного процесса, доступ к правосудию.

Gorodovenko V. The principle of equality of individuals before law and court. *The principle of equality of individuals before law and courts is one of the core points of Ukrainian legal system. The author analyses basic elements of procedural equality in national legislation and presents his own view on its practical aspects.*

Key words: principle of equality, rule of law, actors in court proceedings, access to justice.